

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มีคำกล่าวที่ค่อนข้างจะได้ยินคุ้นหูกันอยู่เสมอว่า “มนุษย์เป็นสัตว์เหตุผล” (Man is a rational being.) แต่ถ้าจะถามว่าเหตุผลมีอยู่ที่อวัยวะส่วนใดของมนุษย์ ก็เป็นเรื่องยากที่จะชี้ชัดลงไปได้ แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่าเหตุผลน่าจะมิอยู่ในความคิด และเพื่อจะทำให้ผู้อื่นรู้ได้ว่าในความคิดมีเหตุผลอยู่ มนุษย์จึงจำเป็นต้องแสดงออกโดยผ่านทางภาษา (language) โดยทั่วไปแล้วภาษาที่ใช้สื่อความคิดสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ระบบกว้าง ๆ คือ ภาษาที่ไม่ใช้คำ (non-verbal language) กับภาษาที่ใช้คำ (verbal language) คำว่า “ภาษาที่ไม่ใช้คำ” หมายถึงภาษาที่มีได้สื่อออกมาเป็นคำ ๆ แต่จะสื่อออกมาในลักษณะอื่น เช่น ภาษาสีหน้า (หน้าแดง สื่อว่าละอาย หน้าเขียว ม่านตาเบิกกว้าง สีหน้าดมิงถึง มุมปากห้อยตก สื่อว่าโกรธจัด เป็นต้น), ภาษาท่าทาง (เมื่อต้องการจะเอาเรื่องกับใคร ก็หันหน้าไปประจันกับคนนั้น เอามือท้าวสะเอว, แสดงท่าทางยักษ์ใหญ่ เพื่อที่จะสื่อว่าไม่รู้หรือไม่เข้าใจคำพูดของกลุ่มสนทนา, เด็กยกมือสองข้างขึ้นปิดปากตนเองเมื่อรู้ตัวว่ากำลังพูดโกหกกับพ่อแม่, คนหนึ่งเอามือล้วงกระเป๋า เดินไปเดินมา และขำเลียงคานาฬิกาบ่อยครั้ง สื่อว่ากำลังรอใครคนหนึ่งอย่างกระวนกระวายใจ หรือแม้แต่การสื่อความคิดและอารมณ์ผ่านออกมาทางท่าทางในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งกอดอก นั่งไขว่ห้าง เป็นต้น), ส่วนภาษาสัญลักษณ์ (เครื่องหมายขาวแดงที่ขอบถนน สื่อว่าห้ามหยุดรถบริเวณนั้น, ขาวเหลือง สื่อว่าหยุดรับส่งผู้โดยสารได้แต่ห้ามจอด, บริเวณทางแยกของถนนมีไฟแดง สื่อว่าหยุด, ไฟเหลือง สื่อว่าเตรียมหยุดหรือเตรียมไป และไฟเขียว สื่อว่าไปได้ เป็นต้น) ส่วนคำว่า “ภาษาที่ใช้คำ” หมายถึงภาษาที่สื่อออกมาเป็นคำ ๆ โดยทั่วไปแล้วมักจะหมายถึง ภาษาพูด และ ภาษาเขียน ที่ใช้ติดต่อกับสื่อสารกันทั่วไปในชีวิตประจำวัน

ตามที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่าภาษาทำหน้าที่เป็น “เครื่องมือ” สื่อความคิดระหว่างมนุษย์ หรือถ้าพิจารณาในแง่ตรรกวิทยาก็กล่าวได้ว่าภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อและเข้าใจเหตุผลนั่นเอง แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าเมื่อใดที่มนุษย์ใช้ภาษาอย่างไม่ระมัดระวัง หรือใช้ต่างบริบท (context) เช่น ต่างเงื่อนไข ต่างสถานที่ ต่างสภาพแวดล้อม ต่างพื้นฐานทางภาษาระหว่างผู้สื่อกับผู้รับ เป็นต้น ก็จะทำให้ผู้ฟัง (ในกรณีที่ใช้ภาษาพูด) หรือผู้อ่าน (ในกรณีที่ใช้ภาษาเขียน) ไม่สามารถ

เข้าใจตรงตามที่ต้องการได้ ในกรณีเช่นนี้ถือว่าภาษาได้เปลี่ยนบทบาทจาก “เครื่องมือ” ในการเข้าใจเหตุผล มาเป็น “ตัวอุปสรรค” ในการเข้าใจเหตุผลในทันที

เพราะฉะนั้น การที่เข้าใจเหตุผลให้ตรงตามความคิดของผู้สื่อได้ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกได้แก่ “ตัวภาษา” ที่สื่อออกมา ซึ่งอุปมาได้ว่าเป็น “ร่างกาย” ของเหตุผล และอีกส่วนหนึ่ง คือ “บริบทประกอบ” ที่ล้อมรอบ ๆ ข้างของการสื่อเหตุผลครั้งนั้น ๆ ซึ่งอุปมาได้ว่าเป็น “วิญญาณ” ของเหตุผล ถ้าเมื่อใดที่คำนึงถึงเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดเพียงส่วนเดียว ก็อาจจะทำให้เกิดความบกพร่องทางเหตุผล ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ, เข้าใจผิด ๆ หรือที่เรียกว่า “แฟลล-ละซี” (fallacy) ขึ้นได้

ในการสื่อความคิดในเชิงเหตุผลของมนุษย์ในทุกชาติทุกภาษา ไม่มีภาษาใดในโลกที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้ว สามารถสื่อความหมายได้รัดกุมมากถึงขั้นที่จะอุดช่องว่างทางเหตุผลได้หมดสิ้น จึงมักมีข้อบกพร่องที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและนำมาสู่การโต้แย้งถกเถียงระหว่างกันอยู่เสมอ ฉะนั้นเพื่อที่จะอุดช่องว่างและลดข้อบกพร่องดังกล่าวให้เหลือน้อยลง มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของภาษาจึงพยายามคิดค้นแสวงหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวไว้หลายรูปแบบ ดังที่มีการศึกษากันทั่วไปในหมู่นักภาษาศาสตร์และนักตรรกวิทยา เป็นต้น

ถ้าจะย้อนกลับมาพิจารณาเรื่องการอาศัยข้อบกพร่องของภาษาในการใช้เหตุผลอย่างผิด ๆ เพื่อที่จะเอาเปรียบผู้อื่นในประวัติศาสตร์ชาติไทยดูบ้าง เท่าที่ปรากฏหลักฐานเป็นนิทานเล่าสืบต่อ ๆ กันมาว่า นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้มี “ตลกหลวง”(clown) กระเดื่องนามผู้หนึ่งชื่อ “ศรีธนญชัย” ได้ใช้ปฏิภาณไหวพริบโดยนำเอาข้อบกพร่องทางภาษาดังกล่าวนี้มาใช้ในลักษณะของการ “บิดวาที” หรือพอลูโลมเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่าใช้เหตุผลในลักษณะของ “fallacy” (แฟลล-ละซี) ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองเป็นฝ่ายได้เปรียบอยู่เสมอ จนเขาได้รับการยกย่องจากคนทั่วไปว่า “ศรีธนญชัยคือพระเอกเจ้าปัญญา” การใช้สติปัญญา บิดวาที หรือใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง แฟลล-ละซี ของเขาจึงกลายเป็นที่ชื่นชอบและกล่าวขานเล่าสืบต่อกันมาในทุกชนชั้น นับตั้งแต่ระดับพระราชวังจนถึงยาก และยังได้เล่าขานสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเรื่องขบขันครั้นตรงจบจนกระทั่งทุกวันนี้

ฉะนั้นจึงถือได้ว่าในนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัย เป็นแหล่งสังสมรคทางความคิดและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่าเรื่องหนึ่ง เพราะได้สะท้อนแนวคิดและวิถีชีวิตไทยในอดีตไว้ใน

หลากหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง*แฟล-สะซี* (ตามความหมายของตะวันตก) ถือว่าเป็นแง่มุมสำคัญยิ่งอีกแง่มุมหนึ่งที่เราควรจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ให้เข้าใจในภูมิปัญญาไทย เพื่อที่จะได้นำภูมิปัญญาดังกล่าวนี้ออกไปสื่อสารกับศาสตร์ที่เป็นมรดกทางความคิดของโลกตะวันตกได้อย่างมีความหมายมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการธำรงมรดกทางความคิดของคนไทยไว้และสืบทอดสู่นุชนอย่างน่าภาคภูมิใจสืบไป

๒. วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

๒.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องศรีธนญชัยอาจจะกำหนดวัตถุประสงค์ได้หลายแง่มุม ทั้งนี้สุดแล้วแต่ความสนใจและจุดมุ่งหมายของผู้ศึกษาในครั้งนั้น ๆ เช่น อาจจะมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเพื่อทราบกลวิธีต่อสู้ระหว่าง “ตัวแทนแห่งปัญญา” (ซึ่ง ศรีธนญชัย ในฐานะชาวบ้านธรรมดา เป็นผู้สมทบพาทน์) กับ “ตัวแทนแห่งอำนาจ” (ซึ่ง *ท้าวเจษฎา* ในฐานะกษัตริย์หรือฝ่ายปกครอง เป็นผู้สมทบพาทน์) ดังที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้เคยทำการศึกษาไว้ (สมบัติ จันทรวงศ์, ๒๕๒๐ – ๒๕๒๑ : ๒๗๕ - ๓๐๔) หรืออาจจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะเปรียบเทียบสาระสำคัญของนิทานเรื่องศรีธนญชัยฉบับสำนวนต่าง ๆ ทั้งที่มีเล่าขานกันในประเทศไทยกับสำนวนที่เล่าขานในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้เคยทำการศึกษาเปรียบเทียบไว้ (ดู กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, ๒๕๒๑) หรืออาจจะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาเรื่องกลวิธีใช้ปัญญาในฐานะตัวแทนของชาวบ้าน ดังที่ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้เคยทำการศึกษาไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ศรีธนญชัย : พระเอกเจ้าปัญญา” (ดู กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, ๒๕๒๕) เป็นต้น

แต่งานชิ้นที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่นี้มีวัตถุประสงค์ที่ต่างออกไป คือไม่ต้องการศึกษาในประเด็นซ้ำซ้อนกับที่ท่านอื่นได้เคยศึกษาไว้ก่อนแล้ว หากแต่มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในแง่มุมของ การใช้ปฏิภาณไหวพริบในเชิง*แฟล-สะซี*ตามกรอบความคิดของวิชาตรรกวิทยา เป็นประเด็นหลัก แต่ถ้าว่ทำการวิพากษ์ในประเด็นอื่น ๆ บ้าง เช่น ในแง่จิตวิทยา จริยธรรม กฎแห่งกรรม ในแง่สังคม-การเมือง หรือในแง่คุณค่า ฯลฯ ก็เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อนำมาช่วยในการวิเคราะห์ในประเด็นหลักให้กระจ่างแจ้งยิ่งขึ้นเท่านั้น

๒.๒ ขอบเขตของการวิจัย

นิทานในลักษณะเดียวกับเรื่องศรีธนญชัย หรือการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง “แฟล-ละชิ” ตามแบบฉบับของศรีธนญชัย มิใช่มีเล่าขานกันเฉพาะในหมู่ชนชาวไทยเท่านั้น หากแต่มีอยู่ในหลายชาติหลายภาษา เฉพาะในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้เคยศึกษารวบรวมไว้หลายสำนวน(version) เช่น ฉบับสำนวนของประเทศกัมพูชา และฉบับสำนวนของประเทศเวียดนาม มีชื่อเรียกว่า ธันญชัย หรือ ทรุมญชัย (Tmégne Tiei), ฉบับสำนวนของประเทศลาว มีชื่อเรียกว่า เชียงเมียง, ฉบับสำนวนของประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ มีชื่อเรียกว่า อาบูนาวัส (Abu Nawas) ฉบับสำนวนของประเทศฟิลิปปินส์ มีชื่อเรียกว่า ฮวนปูซอง (Juan Pusong) เป็นต้น (ดู กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, ๒๕๒๑ : ๑๕๔ - ๑๖๘) อย่างไรก็ตาม ในแต่ละสำนวนเหล่านี้ยังไม่มีหลักฐานใด ๆ ระบุลงไปให้แน่ชัดว่าฉบับสำนวนใดได้รับอิทธิพลทางความคิดไปจากฉบับสำนวนใด แต่ถ้าให้สันนิษฐานก็อาจจะเป็นไปได้ทั้งสองทาง คือ แต่ละสำนวนอาจจะรับอิทธิพลทางความคิดระหว่างกัน หรือไม่ก็อาจเป็นไปได้เช่นกันว่าในมนุษยชาติทุกชาติทุกภาษาคงก็รู้จักใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง “แฟล-ละชิ” ที่เป็นของตนเองอยู่ถ้วนทั่วทุกตัวคนแล้วก็เป็นได้

อย่างไรก็ตามในงานวิจัยชิ้นนี้จะจำกัดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้เฉพาะในฉบับสำนวนภาษาไทยเท่านั้น โดยแบ่งออกเป็นฉบับสำนวนที่ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้เคยศึกษารวบรวมไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กับฉบับสำนวนอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ ฉบับสำนวนที่ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้เคยศึกษารวบรวมไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ มีดังนี้ (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, ๒๕๒๑ : ๔ - ๖)

(๑) ฉบับสำนวนที่พบในภาคกลาง : แบ่งเป็นสำนวนที่เขียนลงในสมุดไทย กับสำนวนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มีดังนี้

ก สำนวนที่เขียนลงในสมุดไทย

ที่แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอน มี ๒ สำนวน ดังนี้

๑) สำนวนที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๑ เล่มสมุดไทย

๒) จำนวนที่กรมเลขาธิการรัฐมนตรีมอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๒ เล่ม
สมุดไทย

ที่แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มี ๕ จำนวน ดังนี้

- ๑) จำนวนที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๑ เล่มสมุดไทย
- ๒) จำนวนกาพย์ที่เจ้าจอมสมบุญในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ จำนวน ๑ เล่มสมุดไทย
- ๓) จำนวนที่พระมหาอำนาจอิทธิฐาน วัดสามพระยา มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จำนวน ๒ เล่มสมุดไทย

๔) จำนวนกาพย์ที่กรมเลขาธิการรัฐมนตรีมอบให้หอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๒ เล่ม
สมุดไทย

๕) จำนวนที่หอสมุดแห่งชาติซื้อไว้เอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ จำนวน ๑ เล่มสมุดไทย

๖) จำนวนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มี ๖ จำนวน ดังนี้

- ๑) เศภาศรีธัญชัยเรียงเมือง พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัฒนา เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๔๖๓
- ๒) ศรีธัญชัยตำนานกลอน ของ “บุษย์” รจนา
- ๓) ศรีธัญชัยจอมปราชญ์ ของ “วรวรรณ”
- ๔) ศรีธัญชัยตำนานกาพย์และฉฉิตคำรานพรัตน์ พิมพ์เนื่องในงานศพนายชิต สุกสิทธิ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๑
- ๕) ศรีธัญชัยฉบับมาตรฐาน ของ ประยูร พิศนาคะ
- ๖) ศรีธัญชัยฉบับสมบูรณ์ ของ พร พิทยา

(๒) ฉบับจำนวนที่พบในภาคเหนือ : แบ่งเป็นฉบับจำนวนที่ได้จากการสัมภาษณ์ และฉบับจำนวนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว ดังนี้

- ๑) จำนวนที่ได้จากการสัมภาษณ์ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพี่น้องและตัวศรีธัญชัย
เอง มี ๓ ตอน
- ๒) คำขอเรื่องศรีธัญชัย ของ ท. ไชยวงศ์

(๓) ฉบับสำนวนที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : แบ่งเป็นสำนวนที่จารลงในใบลาน และสำนวนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มีดังนี้

ก. สำนวนที่จารลงในใบลาน พบที่หอสมุดแห่งชาติจำนวน ๓ ผูก จารด้วยอักษรตัวธรรม หอสมุดแห่งชาติได้ใบลานเหล่านี้มาจากวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

ข. สำนวนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มี ๒ สำนวน ดังนี้

๑) นิทานศรีธัญชัย-เชียงเมียง พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ ติลา สุทธิธมฺโม ปร. ๕

๒) นิทานเชียงเมียง เล่ม ๑-๒ ของจินดา ดวงใจ

(๔) ฉบับสำนวนที่พบในภาคใต้ : พบข้อมูลที่เขียนลงในสมุดไทย โดยพบที่อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต จำนวน ๑ สำนวน

๒.๒.๒ ฉบับสำนวนอื่นๆ : เท่าที่รวบรวมได้และนำมาเขียนในระบบบรรณานุกรมได้ดังนี้

กระต่อนทอง. ศรีธัญชัยฉบับสมบูรณ์. พระนคร : ประมวลสาส์น, ๒๕๐๑

จำเนียร ทรัพย์. ศรีธัญชัย. เล่ม ๑ - ๓. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๓.

เจตนา สงวนทรัพย์. อาจารย์ศรีธัญชัย. กรุงเทพฯ : บ้านศาลสาส์น, มปป.

ประยูร พิศนาคะ. ศรีธัญชัย. กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์น, ๒๕๒๑

_____. ศรีธัญชัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์น, ๒๕๓๐

พ. ณ ประมวลมารค. ศรีธัญชัย. ภาพประกอบโดย มงคล วงศ์อุดม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

พร พิตยา. ลูกศรีธัญชัย. พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐอักษร, ๒๕๐๘.

มณีรัตน์ บุญนาค, ม.ล. ศรีธัญชัย. พระนคร : กุรุสภา, ๒๕๐๕.

“วรรณกรรม”. ศรีธัญชัยจอมปราชญ์ฉบับคำกลอน. พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๕๖.

วิรัตน์ บัณจะวงศ์. ศรีธัญชัย. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร, ๒๕๑๘.

_____. ศรีธัญชัย. (ฉบับวณิพก). พระนคร : รุ่งวิทยา, ๒๕๐๕.

_____. ศรีธัญชัยและน้องศรีธัญชัย. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๒๑.

สมชาย พุ่มสอาด. อาจารย์ศรีธัญชัย. พระนคร : ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๕.

“ต้นทัศนีย์” อาจารย์ศรีธัญชัย ศรีธัญชัยและน้อง. (เรียบเรียงจากบทภาพยนตร์โทรทัศน์ เรื่อง “อาจารย์ศรีธัญชัย”. กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕.

ในงานวิจัยนี้จะจำกัดขอบเขตด้านเนื้อหาสาระไว้ตามที่ปรากฏในสำนวนต่าง ๆ ตามรายชื่อเอกสารที่กล่าวมาข้างต้น

๓. กรอบความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้จะอาศัยกรอบความคิดตามนัยแห่งตรรกวิทยา ซึ่งพอจะกล่าวในขั้นต้นพอสังเขป คือ ตามหลักเกณฑ์แห่งตรรกวิทยาได้แบ่งชนิดของการอ้างเหตุผลออกเป็น ๒ ประเภทกว้าง ๆ คือ การอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (Deductive Logic) และการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย (Inductive Logic) ตามหลักเกณฑ์แห่งนิรนัยถือว่าการอ้างเหตุผลแต่ละครั้งจะสมเหตุสมผลหรือถูกหลักเหตุผล (Valid) ได้ก็ต่อเมื่อการอ้างเหตุผลครั้งนั้นเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งความสมเหตุสมผล (Law of Validity) หรือเรียกว่าการอ้างเหตุผลที่ถูกแบบแผนของการอ้างเหตุผล ส่วนในกรณีของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย จะถือว่าสมเหตุสมผลได้ก็ต่อเมื่อข้อมูลที่นำมาใช้อ้างเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง, มีปริมาณเนื้อหาหรือข้อมูลจำนวนมากพอที่จะนำมาใช้กล่าวอ้างเหตุผลในครั้งนั้น ๆ แต่จำนวนข้อมูลมากเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ถ้าจะให้ถูกหลักเหตุผลแล้วข้อมูลนั้นจะต้องเป็นตัวแทนที่ดีของเรื่องที่จะสรุปด้วย มิเช่นนั้นถือว่าเป็นการใช้เหตุผลบกพร่องทางด้านเนื้อหา

ถ้าการอ้างเหตุผลครั้งนั้นไม่เดินตาม แบบแผน ของการอ้างเหตุผล และมีความ บกพร่องด้านเนื้อหา คือ ข้อมูลไม่ถูกต้องเป็นจริง, มีจำนวนข้อมูลน้อย หรือข้อมูลไม่เป็นตัวแทนที่ดีของเรื่องที่จะสรุป ก็ถือว่าการอ้างเหตุผลครั้งนั้น ๆ ไม่อาจยอมรับได้ ฉะนั้นการอ้างเหตุผลแต่ละครั้งจะถูกหลักเหตุผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าอ้างถูกแบบแผนหรือไม่ หรือเนื้อหาที่นำมาใช้อ้างถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ นอกจากนี้ ข้อบกพร่องทางภาษา ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การอ้างเหตุในครั้งนั้นผิดหลักเหตุผลได้เช่นกัน และนอกจากนี้แล้วในบางครั้งบางกรณียังมีข้อบกพร่องในการใช้เหตุในรูปแบบอื่นอีก เช่น การทิ้งเหตุผลเสียเฉย ๆ โดยการนำเอาสิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาเป็นเหตุผล หรือเรียกว่าเป็นการอ้างเหตุผลแบบข้าง ๆ คู ๆ ในกรณีที่การอ้างเหตุผลครั้งนั้นมีความบกพร่อง ไม่ว่าจะ ด้านแบบแผน, ด้านเนื้อหา, ด้านภาษา หรือด้านการ

ทั้งเหตุผล ก็ล้วนถือได้ว่าเป็นการอ้างเหตุที่ผิดหลักเหตุผลหรือเหตุผลวิบัติ หรืออาจจะเรียกตามภาษาอังกฤษว่า “Fallacy” (แฟลล-ละซี) ทั้งสิ้น

ในการศึกษาภูมิปัญญาไทยจากเรื่องศรีธนญชัยตามหัวข้อวิจัยนี้ จะศึกษาโดยอาศัยกรอบความคิดตามนัยแห่งตรรกวิทยาดังกล่าวนี้ โดยถือว่าถ้าการใช้เหตุผลของของศรีธนญชัยครั้งใดไม่เดินตามกฎเกณฑ์ของการอ้างเหตุผล ก็จัดว่าเป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง “แฟลล-ละซี” ซึ่งอาจจะเป็น “แฟลล-ละซี” แบบหนึ่งแบบใดใน ๔ แบบ ดังที่จะได้กล่าวรายละเอียดแต่ละแบบในบทที่ ๒ ต่อไป

๔. คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ขอกำหนดคำว่า “แฟลล-ละซี” ขึ้นใช้ คำ ๆ นี้ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “fallacy” โดยมาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า fallax แปลว่า หลอกหลวง (ดู กิริติ บุญเจือ, ๒๕๒๒ : ๒๖๘) ส่วน Webster’s Dictionary ให้ความหมายว่า แฟลล-ละซี หมายถึง “การใช้เหตุผลแบบข้าง ๆ คู ๆ ไม่ถูกต้องตามกฎของความสมเหตุสมผล หรือ ไม่ถูกต้องตามหลักของการอ้างเหตุผล” (Fallacy : A plausible reasoning that fails to satisfy the conditions of valid argument or correct inference.) (Webster’s Dictionary, 1965 : 818) ส่วน So Sethaputra อธิบายไว้ใน New Model English-Thai Dictionary ว่า fallacy (แฟลล-ละซี) *n.* การอ้างเหตุผลโดยผิดหลัก, เหตุผลที่ผิดหลักตรรกวิทยา, ความเข้าใจผิด, fallacious (แฟลล-ละซี) *a.* fallaciously (แฟลล-ละซี) *adv.* โดยผิดหลักเหตุผล ส่วนคำพ้อง หรือ synonyme ของคำว่า fallacy คือ misleading, deceptive (Sethaputra, 2534 : 258) ซึ่งแปลว่า หลอกหรือทำให้เข้าใจผิด ส่วนราชบัณฑิตยสถานเสนอให้ใช้ว่ามีจนามติ (ดู กิริติ บุญเจือ, ๒๕๒๒ : ๒๖๘) ซึ่งหมายถึงความเห็นผิด ๆ นั้นเอง

คำว่า แฟลล-ละซี ที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้พอจะอธิบายความหมายสั้น ๆ ได้ว่า หมายถึงการใช้เหตุผลพร่อง, เหตุผลวิบัติ, การใช้เหตุผลแบบข้าง ๆ คู ๆ ที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของเหตุผลตามที่คนทั่วไปเขาใช้กันนั่นเอง เพราะฉะนั้นคำว่า การใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง แฟลล-ละซี จึงหมายถึง การนำเอาเหตุผลที่ชาวบ้านเขาใช้และเข้าใจอยู่ทั่วไปแล้วมา “บิดวาที” ตามความต้องการของตนเอง เพื่อให้ต่างไปจากที่ชาวบ้านเขาใช้กันอยู่ทั่วไป

๕. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้คาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

- ๑ ช่วยให้เข้าใจการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง แฟล-ละซี ตามกรอบความคิดของตรรกวิทยา ได้กระจ่างแจ้งยิ่งขึ้น
- ๒ ช่วยสืบค้นภูมิปัญญาไทยในแง่ของตรรกวิทยา เพื่อที่จะได้นำเอาออกไปสื่อสารกับโลก ตะวันตกได้อย่างเป็นสากลมากยิ่งขึ้น
- ๓ ช่วยให้เกิดประโยชน์ในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักศึกษาวิชาตรรกวิทยา นอกจากนี้ยังน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหมู่ผู้สนใจด้านภาษาไทย รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์ แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป
- ๔ ช่วยสร้างไว้ซึ่งมรดกทางปัญญาอันทรงคุณค่าของไทย แล้วจะได้ช่วยสืบต่อสู่อุชนรุ่น ต่อ ๆ ไป
- ๕ ช่วยให้เกิดความรัก ห่วงแหน ภูมิใจ ในแนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบไทยมากยิ่งขึ้น
- ๖ สามารถที่จะนำเอาแง่คิดและคติสอนใจที่ได้จากการใช้ปฏิภาณ ไหวพริบเชิง แฟล-ละซี ของ ศรีธรรณูชัยมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้

๖. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่พิมพ์เผยแพร่แล้วเป็นส่วนใหญ่ และสอบถามผู้รู้เพิ่มเติมจากผู้รู้เป็นส่วนประกอบ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับตรรกวิทยา ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อที่จะเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและลักษณะของแฟล-ละซี ในรูปแบบต่าง ๆ ตามกรอบความคิดแห่งตรรกวิทยา

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาเอกสารข้อมูลจากนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธรรณูชัยจากฉบับสำนวนต่าง ๆ ตามที่กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย และสอบถามผู้รู้เป็นส่วนประกอบ ทั้งนี้เพื่อนำมาหาสาระที่เป็น “ประเด็นร่วม” เกี่ยวกับการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิงแฟล-ละซีของศรีธรรณูชัยจากฉบับสำนวนต่าง ๆ ตามที่กำหนดกรอบความคิดไว้ในขั้นตอนที่ ๑

อนึ่ง. ในบางกรณีที่ถ้อยคำ (wording) ของแต่ละฉบับสำนวนอาจจะแตกต่างกันออกไปบ้าง ในรายละเอียดปลีกย่อย แต่ถ้าพิจารณาเห็นว่าโดยสาระแล้วสามารถจัดเข้าเป็น “ประเด็นร่วม” กันได้ ก็จะพยายามปรับปรุงถ้อยคำเสียใหม่เพื่อรวมเข้าเป็นประเด็นเดียวกัน

ขั้นตอนที่ ๓ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อที่จะดูว่าการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยในแต่ละประเด็น สามารถจัดเข้าเป็นวิธีการและลักษณะของแฟล-ละซี ในรูปแบบใด และจะหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่องจากการใช้แฟล-ละซี ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ ๔ ทำการเขียนรายงานการวิจัยโดยจะนำเสนอในรูปแบบของ “การพรรณนาวิเคราะห์ในเชิงประยুক্ত” โดยประยুক্তเอาการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยมานำเสนอในรูปแบบของ แฟล-ละซี ตามกรอบความคิดแห่งตรรกวิทยาตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นสำคัญ และจะวิเคราะห์ในประเด็นอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบเท่าที่จำเป็นเพียงเพื่อช่วยให้เข้าใจประเด็นแรกได้กระจ่างแจ้งยิ่งขึ้นเท่านั้น.